

GEMEENTE
NISSEWAARD

de Dorpskerk van Spijkenisse

een middeleeuws monument met muziek

Lesbrief over geschiedenis en muziek
voor groep 7 en 8 van de basisschool

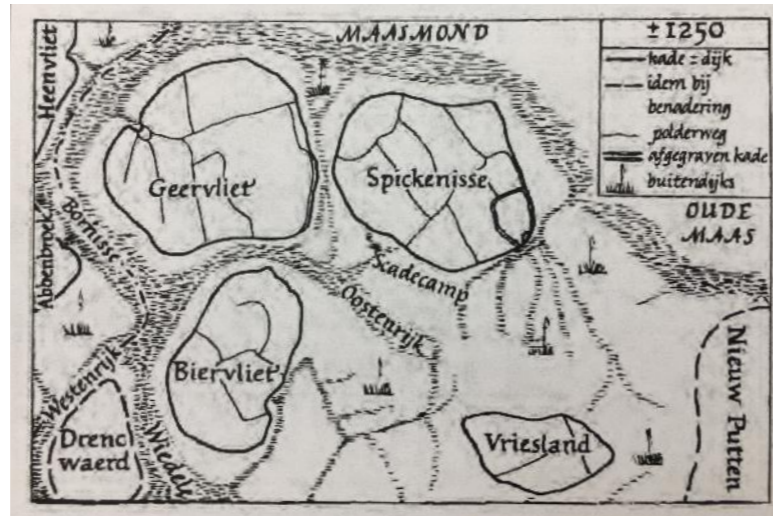

De Dorpskerk van Spijkenisse

Het oudste stuk papier dat we hebben waarin het over Spijkenisse gaat, komt uit 1231. Het was toen nog een eiland met een dijk eromheen. De dijk werd de hoofdstraat van het latere dorp. Dat is nu de Voorstraat en het Noordeinde.

De huizen werden tegen de dijk aangebouwd aan beide kanten van de dijk. Dat heet een dijkdorp. Even achter de huizen stond de kerk van het dorp op een kleine hoogte.

De toren

De Dorpskerk is het enige middeleeuwse monument van Spijkenisse. Het is ook het oudste stenen gebouw in Spijkenisse. Als je bij de kerk aankomt is het eerste wat je opvalt het scheefgezakte onderste deel van de toren: de onderste twee verdiepingen. Dit is het oudste deel van de kerk uit ± 1300. De derde verdieping is de klokkenverdieping.

De scheve onderste verdiepingen zijn op de hoeken versterkt met zware extra steunberen. De derde verdieping is de daar later (± 1480) op gebouwde klokkenverdieping. Deze heeft aan elke kant twee hoge galmgaten. Door deze galmgaten kan het geluid van de klokken ver over de stad klinken.

Naast deze galmgaten kan je zien hoe laat het is.

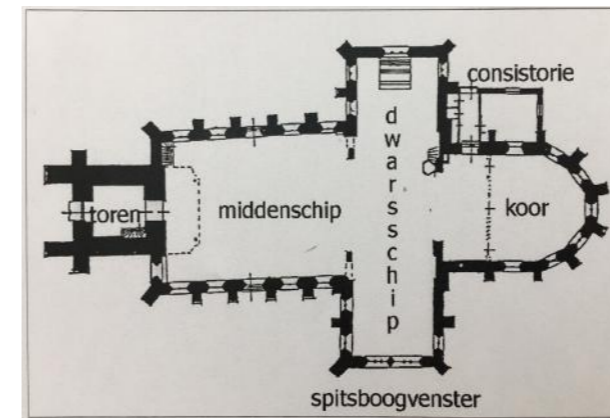
De toren staat scheef omdat men bij de bouw de fundering nog niet diep genoeg kon maken. In 1933 is onder de toren alsnog een constructie van heipalen en beton aangebracht, zodat de toren niet verder kan verzakken.

Het oudste stuk van de kerk is dus het scheve deel van de toren uit ± 1300. Toen de toren klaar was, is er een klok in gehangen, waarvan men weet dat daarop stond: 'De levenden roep ik en de doden beweën ik' en het jaar 1304. Op klokken staat vaak het jaar waarin hij werd gemaakt. De klok is in 1930 vervangen door een nieuwe klok.

De kerk

Naast de toren stond eerst een houten kerkje. In 1450 begon men met de bouw van een stenen kerk.

Deze kerk werd gebouwd in de vorm van een kruis. Zulke kerken heten kruiskerken. Zo kon je aan het gebouw al zien dat ze in deze kerk geloven in Jezus Christus die stierf voor alle mensen.

Eerst werden het koor en het dwarsschip gebouwd. Daarop volgde het middenschip en ook de verhoging van de toren met de derde verdieping (periode ongeveer 1450-1481). Dat was ook nodig omdat er toen een grotere, zware luidklok in de toren bij kwam.

Daarvoor werd loodrecht op de scheef staande romp het nieuwe torendeel gemetseld. Deze luidklok hangt nu nog in de toren.

Op de klok staat te lezen in de taal van toen: 'O got wilt spikenes bescermen, alde rike mit den armen, al die inde prochi horen, alde na werden geboren, ale doden hemelrc, mi me steven butendic, MCCCCLXXXI'.

In de taal van nu: 'O God, wilt U Spijkenisse beschermen, alle rijke en alle arme mensen, ieder die bij onze kerk hoort, alle mensen die nog worden geboren, alle doden in de hemel, en ook mij Steven Buitendijk, 1481'.

De klok werd dus gegoten door de Utrechtse klokkengieter Steven Buitendijk in het jaar 1481. Deze klok hangt nog steeds in de toren. Als je de klok hoort slaan, bijvoorbeeld op het hele uur, dan hoor je dus deze oude klok.

In de tijd van de bouw van de kerk waren alle kerken nog katholiek. Na de komst van de Watergeuzen in Den Briel (1 april!) in 1572 werd ook in de Spijkenisser kerk in 1574 voor het eerst protestants gepreekt. Halverwege de Tweede Wereldoorlog moest Spijkenisse leven zonder klokgelui. In 1943 vorderden de Duitsers de twee luidklokken (die uit 1481 en die uit 1930) om ze in Duitsland om te smelten tot munitie. Maar dat lukte niet. Het schip met de klokken zank en is na de oorlog opgetakeld. Later zijn de klokken weer teruggehangen en ze hangen er nog steeds.

In het noorderschip staat de herenbank uit 1769. Dit was de vaste zitplaats van de familie Repelaer.

De vloer van de kerk bestaan uit vierkante hardstenen tegels en grafzerken. De meeste van deze zerken zijn uit de 17e eeuw. In die tijd werden belangrijke of rijke mensen in de kerk begraven, minder rijke buiten de kerk (op het kerkhof). Vanaf 1829 wordt niet meer in de kerk begraven. De grafzerken liggen niet meer op hun eigen plaats, maar zijn bij elkaar gelegd tot een nieuwe vloer.

Niet alleen bij begrafenissen speelt de kerk een rol. Dat geldt ook bij de geboorte van een kind en als mensen trouwen. De kerk speelt een grote rol in het leven van gelovigen bij belangrijke momenten.

Bekijk het filmpje.
www.debrugvideo.nl/films/promotie

Opdracht 1

Waarom is er een blauw raampje in de kerk?

Opdracht 2

Schrijf in de plattegrond van de kerk wanneer elk deel gebouwd werd.

Opdracht 3

De Dorpskerk van Spijkenisse is een kruiskerk. Dat heet zo omdat

---

Opdracht 4

De grote luidklok die in de toren hangt is gemaakt in het jaar _____
Deze klok is dus al _____ jaren oud.

Opdracht 5

a. In de Tweede Wereldoorlog werden de klokken uit de toren gehaald, omdat

---

---

b. Na de oorlog kwamen ze gelukkig onbeschadigd weer terug. Hoe kon dat?

Opdracht 6 (deze vraag kan je pas in de kerk beantwoorden)

a. Wat wordt in de kerk gebruikt als kinderen geboren worden?

---

b. Wat wordt in de kerk gebruikt als mensen trouwen?

De beiaard

Hiervoor heb je al gelezen over de twee grote klokken in de toren. Maar in de toren hangen nog meer klokken, die samen een carillon (ook wel beiaard genoemd) vormen. Klokken kunnen de tijd aangeven door klokslagen en klokken kunnen luiden. Maar het leukste is dat je op de klokken melodietjes kunt spelen.

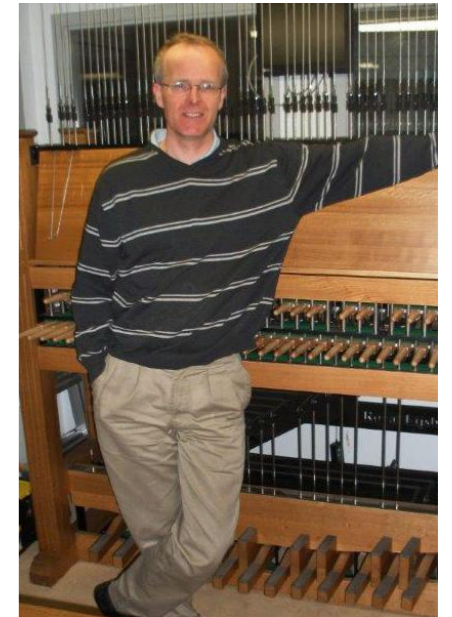
De beiaard in de dorpskerk is opgebouwd uit 46 nieuwe en één al bestaande klok: de kleine luidklok die in 1933 in de toren kwam. Een ander woord voor beiaard is carillon.

Hoe werkt een beiaard?

De beiaard kan op twee manieren bespeeld worden: door een beiaardier met de hand of automatisch.

Hoe gaat de handmatige bespeling door de beiaardier?

Het bespelen van een beiaard gebeurt met een stokkenklavier. Het lijkt misschien een klein beetje op de toetsen van een piano. In plaats van toetsen zie je stokken. Het spelen erop gebeurt helemaal mechanisch, dat wil zeggen: met de kracht van hand of vuist, pols en arm. Daarbij wordt de stok meestal met de pink aangeslagen. Daarnaast kun je op de foto zien dat de beiaard ook een pedaal heeft voor de hele zware klokken, die dus met de voeten worden bespeeld. De beiaardier drukt met de hand, vuist of voet de stok omlaag.

Hoe wordt een klok gegoten?

Bekijk het filmpje.

www.hetklokhuis.nl/tv-uitzending/2419/Klokgieten

De stadsbeiaardier

In Spijkenisse is Bas de Vroome uit Delft de stadsbeiaardier. Hij speelt iedere week op dinsdag tussen de middag een uur op het carillon. Ook geeft hij regelmatig uitleg over het instrument wanneer bijvoorbeeld de scholen – jullie dus – langskomen.

Bas heeft zijn studie gedaan aan de Nederlandse Beiaardschool in Amersfoort. Deze studie duurt 4 jaar.

Behalve in Spijkenisse speelt hij ook in Naaldwijk, Vlaardingse, De Lier, Wateringen en Rijnsburg.

Opdracht 7

Een carillon wordt bespeeld vanaf een _____

Een carillon wordt ook wel _____ genoemd.

Iemand die een carillon bespeelt noem je een _____

Dat kun je leren op de _____

Opdracht 8

Een carillon kan op twee manieren bespeeld worden:

_____ of _____

Opdracht 9 (deze vraag kun je pas in de kerk beantwoorden)

Wat is het verschil tussen het luiden en het slaan van een klok?

_____
_____

Opdracht 10 (deze vraag kun je pas in de kerk beantwoorden)

Je kunt niet naar buiten kijken boven in de toren. Dat komt door de galmborden. Waar zijn die galmborden voor?

_____
_____

Het orgel

Tegen de torenmuur staat op een galerij het orgel. Dit is geplaatst in 1970. Het is afkomstig uit een Amsterdamse kerk waar het in 1890 werd geplaatst. Het is toevallig gemaakt door dezelfde maker (orgelbouwer) Bätz-Witte als het oude orgel van de dorpskerk dat in 1860 door Maria Jacoba Repelaer was geschonken.

Een orgel wordt bespeeld met een speeltafel. Een speeltafel bestaat uit twee delen: een deel om met je handen te bespelen (handklavier) en een deel om met je voeten te bespelen (voetklavier of pedaal).

De voorkant van een orgel heet het front. Je ziet verschillende vakken naast elkaar met daarin orgelpijpen. Vlak boven de organist zie je kleine pijpen (dit heet het borstwerk). Daarboven zie je drie vakken met grotere pijpen (dit heet het hoofdwerk). Aan beide zijkanten zie je de grote pijpen (dit heet het pedaal).

Hoe werkt een orgel?

Bekijk het filmpje.

www.youtube.com/watch?v=XChZZgidHAM

Bij een orgel kunnen meer tonen tegelijk klinken. Dat hangt af van hoeveel toetsen (klavieren) op de speeltafel worden ingedrukt. 54 pijpen vormen samen een register. Het orgel in de Dorpskerk heeft 22 registers.

Opdracht 11

In het jaar _____ kreeg de kerk zijn eerste orgel.

Het orgel van nu is er gekomen in het jaar _____

Maar hoe oud is nu dit orgel eigenlijk? _____

Opdracht 12

Een orgel wordt bespeeld vanaf een _____

Een deel van de toetsen (_____) wordt bespeeld met de _____

en een ander deel ervan wordt bespeeld met de _____

Opdracht 13

De orgelpijpen maken geluid doordat er door het spelen door de organist doorheen geblazen wordt. _____

Opdracht 14

Kun jij met behulp van de informatie in deze lesbrief uitrekenen hoeveel pijpen het orgel van onze Dorpskerk heeft?

_____

Opdracht 15. (deze vraag kun je pas in de kerk beantwoorden)

Veel mensen vinden het geluid van een orgel echt passen bij een kerk. Wat vind jij? Waarom past het volgens jou wel/niet goed bij een kerk?

_____
_____

GEMEENTE
NISSEWAARD

Gemeente Nissewaard
Raadhuislaan 106
Postbus 25
3200 AA Spijkenisse

Telefoon 14 0181
gemeente@nissewaard.nl
www.nissewaard.nl

Deze lesbrief is mede mogelijk gemaakt door medewerking van:
Pieter Both, Kees Heinen, Herbert en Els Westland, Koos van Leen, Bas de Vroome
en Elsa van der Bijl.

Vormgeving: gemeente Nissewaard

augustus 2017